

REPORTER

UPRAVLJANJE KUĆNIM BUDŽETOM

Štampanje ovog broja omogućio je američki narod putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). APOS je u potpunosti odgovoran za sadržaj ove publikacije, koji ne mora nužno odražavati stavove USAID-a ili Vlade SAD.

Poštovani potrošači, ekonomska kriza je veoma drastično 'podsetila' sve u esnike na tržištu (kompanije, banke, trgovine, ali i potrošače) da veštine sticanja i raspolaganja novcem nisu date jednom za svagda i da ih valja stalno unapređivati. Cilj ovog tematskog broja je da vam pružimo informacije i podatke koji će vam pomoći da unapredite veštine upravljanja ličnim finansijama.

Redakcija

INTERVJU

Rosa Kjape, direktor USAID-ovog Projekta podrške ekonomskom razvoju Srbije

POČINITE ŠTO RANJE SA ŠTEDNJOM ZA STAROST

1. Kakva su vaša iskustva sa dobrovoljnim penzijskim osiguranjem u zemljama u kojima postoji duga tradicija takvog osiguranja za starost?

Nekoliko zemalja Latinske Amerike i istočne Evrope 90-ih i početkom 2000-ih odlučilo je da reformišu svoje penzijske sisteme i da uvedu penzijski sistem zasnovan na nekoliko stubova. To znači da pored državnog penzijskog sistema postoje dobrovoljni i obavezni doprinosi u privatne penzijske fondove. Penzijska štednja se uva na individualnim računima i to predstavlja imovinu svakog građanina pojedinačno. Sredstva koje fondovi prikupile od doprinosa se ulažu u različite hartije od vrednosti i na taj način se njihova vrednost povećava. Ovakav pristup ima nekoliko prednosti: diversifikacija rizika na ovaj način postaje deo zakonskog okvira koji uređuje penzionirani sistem jedne države, naglašava individualnu odgovornost pojedinaca za obezbeđenje prihoda u starosti, smanjuje izdatke državnog budžeta za penzije i u isto vreme uva mnoge ekonomske prednosti sistema koji se zasniva na potpuno finansiranim odnosno kapitalizovanim penzijama.

Glavna prednost penzijskog sistema sa više stubova leži u diversifikaciji rizika. Ne može se desiti da ceo penzijski portfelj stanovništva bude talac političkog ili demografskog rizika. Pristup sa više stubova prepoznaje činjenicu da se države suočavaju sa različitim rizicima i da zbog toga treba da postoje različiti mehanizmi penzioniranja koji štite od različitih rizika.

Ovaj pristup sa više stubova nudi nešto mladim generacijama, mogućnost relativno visokog prinosa na neke od njihovih penzijskih doprinosa. U slučaju Srbije, oni koji uplaćuju doprinose u privatne penzijske fondove primaće dopunske penzije kada se penzionišu. To je samo odlaganje dela sadašnje potrošnje kako bismo u starosti imali veći prihod i bolji životni standard.

Kakvo obezbeđenje postoji kada ljudi ulažu novac na tako dugi rok?

Štednja za penziju je obično na dugi rok. Dugi rok omogućava fondovima da ulažu penzijske doprinose i koriste efekte obračuna kamate na kamatu. Uobičajeno je da se penzijska štednja konzervativno ulaže, a država sprovodi strogu kontrolu investicionih aktivnosti penzijskih fondova. Širom sveta mnoge države podstiču učešće stanovništva u dobrovoljnim penzijskim sistemima tako što nude poreske olakšice. To omogućava ljudima da imaju dodatni izvor prihoda u starosti i u isto vreme odužuju se od odgovornosti za obezbeđenje prihoda u starosti. Ne možete videti da penzijski fond investira u rizične finansijske instrumente; investiciona politika penzijskih fondova je veoma konzervativna.

Da li mislite da čak i u vreme krize vredi ulagati u privatne penzije?

Čak i u vreme krize vredi ulagati u svoju buduću penziju, važan je kontinuitet, važno je štedeti celog života za penziju, jer ćete samo tako sebi omogućiti bolje prihode i sigurnost u starosti.

Penzijska štednja je dugoročna štednja, tako da će tokom života pojedinca biti godina sa odličnim, dobrim ili lošim prinosom. Tu dugoročnu perspektivu treba imati na umu kada govorimo o penzijskoj štednji.

4. Kako biste ocenili regulativu i praksu u Srbiji, imaju li na umu da je ovaj vid osiguranja došao u Srbiju tek krajem 2006. godine?

Srbija ima savremen i bezbedan zakonski okvir, koji je u skladu sa najboljom međunarodnom praksom. Regulatorno i nadzorno telo je Narodna banka Srbije. Ljudi u Srbiji mogu biti sigurni da Narodna banka Srbije veoma ozbiljno i detaljno nadzire svaki privatni penzijski fond.

5. Možete li nam dati neke brojke - šta može neko ko investira minimalnu sumu (što je u srpskim uslovima 1000 dinara mesečno) očekivati za recimo 10 godina?

Suma koje se akumulira u privatnom penzijskom fondu zavisi od visine doprinosa, prinosa koje fond ostvari tokom vremena štednje kao i od troškova upravljanja fondom. Treba imati u vidu da je buduća prinosa teško predvideti iako fondovi dosta konzervativno investiraju. Takođe, veoma je bitan uticaj naknada i troškova koje naplaćuju fondovi na ukupnu sumu koja se akumulira. Ono što je dobro u zakonskoj regulativi u Srbiji je da su naknade zakonom limitirane.

6. Da li imate neki savet za naše čitaoce o tome kako da obezbede svoju finansijsku sigurnost u starosti?

Moj savet je "štedite što više možete za starost". Ljudi treba rano da počnu da razmišljaju o svojoj penziji i da shvate da je finansijska sigurnost u starosti i obezbeđenje adekvatnih prihoda njihova odgovornost. Postoje poreske olakšice koje bi trebalo da podstaknu dobrovoljnu penzijsku štednju. Bilo koja suma novca koja se šteti je dobra sve dok se to radi redovno tokom celog života.

KAKO DA EFIKASNO UPRAVLJATE SVOJIM NOVCEM

Ana Delović, zamenik direktora USAID-ovog Projekta podrške ekonomskom razvoju Srbije

Finansijska pismenost je veština za ceo život i individualna odgovornost. Bilo da se odlučimo da li da kupimo auto ili stan ili štedimo za novi televizor ili letovanje, svi mi svakodnevno donosimo finansijske odluke i upravljamo ličnim finansijama. Kako se upravlja novcem, štediti, investirati i planirati finansijska budućnost je verovatno najbitnija veština koju treba savladati u

životu. Ona nam omogućava da uspešno odgovorimo na jedan od najvećih životnih izazova - da obezbedimo finansijsku sigurnost za sebe i svoju porodicu. Sadašnjim generacijama finansijsko obrazovanje je daleko potrebnije nego prethodnim, a sledeće im će biti još potrebnije. Dok finansijski proizvodi postaju sve komplikovaniji od nas se zahteva da se sami bremenimo o svojoj finansijskoj sigurnosti bez adekvatnog formalnog obrazovanja.

Zbog toga, mnoge zemlje uvode programe finansijskog obrazovanja kako bi se ono svima učinilo dostupnim. Postoji nekoliko koraka u procesu upravljanja ličnim finansijama koji se smatraju elementarnim. Ovde ćemo ih ukratko predstaviti.

KORAK 1 - ODREDITE SVOJE CILJEVE

Tajna uspešnog upravljanja finansijama je postavljanje jasnih, preciznih i realnih ciljeva!

Novac vam omogućava određene stvari u životu. Prema tome, počinite tako što ćete definisati svoje ciljeve - gde želite da budete i šta želite da imate za 1, 5, 10, 20 godina. Jasno je da će ciljevi zavistiti od vaše starosti, porodične situacije, ličnih želja i finansijske situacije. Postoje krupni finansijski ciljevi kao što su kupovina stana, školovanje dece ili štednja za starost a postoje i mali kao što je kupovina digitalnog aparata, odlazak na odmor ili otplata duga na kreditnoj kartici. Postoje kratkoročni ciljevi, oni koje želite da ostvarite za nekoliko meseci ili par godina i oni dugoročni, za koje će vam trebati više godina da dođete do njih. Vaši ciljevi, njihova novčana vrednost i rokovi za njihovo postizanje će odrediti koliko treba da štedite ili investirate da ih postignete. Tako ćete i videti da li možda neke kratkoročne ciljeve treba da žrtvujete da biste postigli neke bitnije, dugoročne ciljeve. Ovo je bitna polazna tačka u organizovanju ličnih finansija. **Stavite sve na papir, budite realni i precizni!**

KORAK 2 - NAPRAVITE FINANSIJSKI PLAN

Kada odredite svoje ciljeve potrebno je da odredite polaznu tačku, odakle krećete, kao i plan koji će vas odatle dovesti do vaših ciljeva. Polazna tačka je vaša sadašnja finansijska situacija. **Izraunajte koliko sada „vredite“.** Da bi izračunali koliko sada „vredite“

ete nešto ve i rizik od štednje u banci ali uz mogućnost veće zarade. Zbog ovog povećanog rizika, o investiranju treba da razmislite tek kada ste stvorili određenu uštedu koja vam stoji na sigurnom u banci. Investiranje nije samo za bogate. Ne treba vam puno novca da bi ste mogli da investirate. Kada se odlučite da po nete sa investiranjem, treba da razumete sopstveni investicioni profil. To će vas uputiti na vrste investicija koje vam odgovaraju.

KORAK 5 – PLANIRAJTE PENZIJU

Da li ste ikada razmišljali koliko će vam novca biti potrebno kada se penzionišete? Smatrate li da će vaša penzija biti dovoljna da obezbedi dovoljno novca za vaš na in života? Mnogi stručnjaci veruju da je ljudima

Osoba	Uplata doprinosa		Ukupno uplaćena suma	Visina penzije		
	Mesečna uplata u din.	Dužina uplate u god.		Jednokratno -ce iznos	a) Mesečno 20 god. b) ukupno za 20 god.	a) Mesečno 30 god. b) ukupno za 30 god.
A	1000	20	240.000	395.234	a)2.584 b)620.204	a)2.095 b)754.185.
B	3000	20	720.000	1.185.702	a)7.752 b)1.860.612	a)6.285 b)2.262.555
C	1000	30	360.000	794.137	a)5.192 b)1.246.166	a)4.209 b)1.515.371
D	3000	30	1.080.000	2.382.412	a)15.577 b)3.738.497	a)12.628 b)4.546.113

Prema kalkulatoru Narodne banke Srbije

potrebno 80% zarade u penziji kako bi se zadržao isti životni standard. Državna penzija za buduće penzionere će biti znatno niža nego za sadašnje. Recimo da će vam penzija pokriti 65 – 70% plate koju ste imali kao zaposleni. Ostatak morate da uštedite sami. S obzirom da u penziji možete živeti 20 do 30 godina može vam biti potrebna značajna ušteda.

Ključno je za štednju za starost po etički što pre tako da sa malim mesečnim iznosima uloženi u fond dobrovoljnog penzijskog osiguranja možete da akumulirate značajna sredstva do odlaska u penziju. Evo primera:

Osobe A,B,C i D uplaćuju svakog meseca doprinosa u isti fond. Troškovi za upravljanje su 3% pri uplati doprinosa i 2% od imovine fonda. Fond u dužem periodu ostvaruje prosečan prinos od 5%. Na šta će ove osobe imati pravo sa 53 godine života

KORAK 6 – ZAŠTITITE SVOJU IMOVINU

Osiguranje je način da se obezbedite od rizika finansijskog gubitka koji se može desiti kao posledica neoklevanog događaja. Osiguranje ne uklanja rizik od nesreće, bolesti ili nezgode, ali obezbeđuje zaštitu, naknadu i finansijsku sigurnost za vas i vašu porodicu. Najbolji način da iskoristite osiguranje je da: (1) razmislite šta vam je potrebno - većina ljudi osigurava četiri oblasti: svoju imovinu, život, zdravlje i finansije; (2) nađete najbolju ponudu i (3) ugovorite dovoljno pokrivenost.

Ključ postizanja finansijske sigurnosti je preuzimanje kontrole nad sopstvenim finansijama i pažljivo i disciplinovano upravljanje njima tokom života. Trudite se da se finansijski obrazujete. Postavite svoje ciljeve, napravite porodični budžet, naviknite se da štedite svakog meseca, koristite prednosti obraduna „kamate na kamatu“, koristite poreske olakšice tamo gde ih ima, dobro istražite koje investicije odgovaraju vašim finansijskim ciljevima, kontrolišite svoje dugove i zaštitite ono što već imate. Počnite sa revidiranjem budžeta, štednjom i investiranjem danas! Svaki dan je bitan u stvaranju finansijske sigurnosti.

Spisak društava za upravljanje dobrovoljnim penzijskim fondovima u Srbiji

DELTA GENERALI <http://www.penzijskifond.co.yu>

Beograd Milentija Popovića 7b tel. 011 22-20-505

RAIFFEISEN FUTURE <http://www.raiffeisenfuture.rs/>

Novi Beograd, Bulevar Zorana Đinđića 64a tel.011 22-07-189

GARANT PENZIJSKO DRUŠTVO <http://www.garant-penzije.eu/>

Beograd, TPC City Passage, Obilježje venac 18-20/VI tel.011 33-43-446

DDOR PENZIJA PLUS <http://www.ddor-penzijaplus.net/>

Novi Sad, Bulevar Mihajla Pupina 12 tel.02148-86-001

NLB NOVA PENZIJA <http://www.nlb-novapenzija.com/>

Beograd, Bulevar Mihajla Pupina 165v tel.011 31-39-315

DUNAV <http://www.dunavpenzije.com/>
Beograd, Knez Mihailova 6/VII tel.011 32-20-301

TRIGLAV <http://www.triglavpenzija.rs/>
Beograd, Kralja Petra 45 tel.011 30-36-562

HYPOT <http://www.hypopenzije.rs/>
Novi Beograd, Bulevar Mihajla Pupina 6 tel.0800 000 999

SOCIETE GENERALE PENZIJE <http://www.sogepenzije.rs/>

Novi Beograd, Bulevar Mihajla Pupina 115 tel.011 30-11-551

KOLIKO KOŠTA KOMPJUTER OD 80.000 DIN.

Ako imate uštedu i pratite akcijska sniženja, kojih je i kod nas sve više, možete ga kupiti i do 30-40% jeftinije. U ovom slučaju kompjuter će te platiti između 48 do 56 hiljada dinara.

Ako za kupovinu kompjutera koristite kredit koji otplaćujete godinu dana potrošite i preko 92.000 dinara u zavisnosti od visine efektivne kamate.

Ako ga platite kreditnom karticom i otplaćujete obavezni minimalni deo, na primer 5% duga mesečno, tada će vas kompjuter koštati više od 110.000 dinara.

Ova mala računica, koja važi i za svu drugu robu i usluge pokazuje da jednu istu robu možete platiti duplo skuplje. Zavisi od toga koliko ste vešti u planiranju svoje finasije.

ŠTA VALJA ZNATI O DODATNIM PENZIJAMA

Danas u Srbiji možete da birate između devet dobrovoljnih penzijskih fondova.

Dobro proučite prospekte za više fondova, koje su obavezni da vam daju pre potpisivanja ugovora. U njima se nalaze sva prava i obaveze društva za upravljanje fondom i vaša.

Treba da znate da „prinosi ostvareni u fondu ne predstavljaju garanciju budućih rezultata i da budućih prinosi mogu biti viši ili niži od ranijih“ i da ovu napomenu moraju da istaknu svi fondovi prilikom oglašavanja.

Zaključite ugovor o ulaganju u fond potpisujete i izjavu da ste u potpunosti razumeli prospekt kao i naknade koje se naplaćuju.

Ako niste zadovoljni radom fonda sa kojim ste potpisali ugovor možete bez posebnih naknada da prenesete sredstva u drugi fond. Međutim, ne možete da ih koristite pre nego što napunite 53 godine, sem u slučaju nesposobnosti za rad ili velikih troškova lečenja, a sa korišćenjem morate da otpočnete najkasnije sa navršenih 70 godina.

Za više informacija i rešavanje mogućih sporova možete da se obratite i Narodnoj banci Srbije (www.nbs.rs) na broj 0800-111-110

Ko može da bude član fonda

Svako domaći ili strano fizičko lice može da bude član jednog ili više fondova a o pristupanju Fondu zaključuje ugovor sa Društvom koje upravlja Fondom. Član fonda ne mora da bude zaposlen niti mora li da uplaćuje doprinos, to za njega mogu, na primer, da plaćaju roditelji, poslodavac, sindikat.

Uplata doprinosa

Doprinos može da uplaćuje

-vaš poslodavac iz svojih sredstava, prema penzijskom planu-tada do iznosa od 3.528 din. ne plaćate porez na dohodak niti doprinos za socijalno osiguranje,

-vaš poslodavac od vaše plate, ukoliko ga ovlastite, i to do 3.528 din biti oslobođeno poreza,

- uplaćujete sami ili neko drugi (na primer roditelji, braćni drug) ali tada nemate pravo na oslobođanje od poreza na dohodak.

Doprinos može da se uplaćuje mesečno, u drugim rokovima ili jednokratno.

Za svakog člana fonda vodi se lični račun i on je korisnik akumuliranih sredstava, bez obzira ko je obveznik uplate doprinosa.

Šta kupujete u fondovima

Uplatom doprinosa u fond kupujete investicione jedinice (po trenutnu vrednost

investicionih jedinica za sve fondove utvrdila je Narodna banka Srbije u iznosu od 1.000,00din a dalje se ona obračunava prema prinosu koji se ostvaruje u fondu) Broj vaših investicionih jedinica se utvrđuje kada uplatu, umanjenu za naknadu za upravljanje, podelite sa vrednošću investicione jedinice na dan kupovine. Fondovi su obavezni da u dnevnim novinama, na svojim sajtovima i na sajtu Narodne banke Srbije svakodnevno objavljuju vrednost investicionih jedinica tako da **uvek možete da izračunate koliko sredstava imate**-dovoljno je da broj investicionih jedinica koje ste kupili pomnožite sa njihovom dnevnom vrednošću.

Kako se brinu o vašim uložnim sredstvima

Društvu za upravljanje fondom isključivo delatnost je organizovanje i upravljanje fondom i za to mora da ima dozvolu Narodne banke Srbije pod njegovom kontrolom i posluje.

Za usluge upravljanja fondom plaćate dve vrste naknada za koje je Zakonom propisana gornja granica:

-naknadu prilikom uplate doprinosa –do 3% od vrednosti uplate,

-naknadu za upravljanje koja se obračunava svakodnevno i naplaćuje iz imovine fonda jednom mesečno- može da iznosi do 2% godišnje od vrednosti imovine fonda-**obavezno proverite visinu ovih naknada;**

Imovina Fonda u svojini je članova Fonda, srazmerno njihovom udelu i odvojena je od imovine Društva.

Investiciona ulaganja fonda podležu zakonskim ograničenjima, moraju biti sigurna, sa što manjim rizikom ali, kao i kod svih investicija, **morate biti svesni da se vaša sredstva mogu povećati ali i smanjiti.**

Šta kada dođe vreme za penziju

Odlučite kako ćete koristiti sredstva koja su se akumulirala na vašem ličnom računu u fondu. Možete da ih

-uzmete odjednom

-odredite koliko godina želite da ih primete i da li mesečno, kvartalno, godišnje (programirana isplata)

-kupite anuitete u osiguravajućem društvu,

Ili kombinujete ove načine.

ŠTEDNJA NA SITNO

Ovom malom ilustracijom želimo da vas podsetimo da vredi štedeti i na malim stvarima. U našim prodavnicama našli smo pet proizvoda a supa od paradajza. Uporedili smo njihove cene (u malim prodavnicama, marketima i trgovinskim lancima) gramazu i sastav.

Razlika u ceni paradajz supe kreće se u rasponu od 1 do 3,5 puta. Takođe ista paradajz supa razlikuje se u ceni od 10 do 30% od prodavnice do prodavnice.

Ako vam se čini da ne vredi uštedeti par dinara na hlebu, pavlacima, mleku, voću, mesu koje kupujete svakodnevno, uporedite to u procentima. Tako 3 dinara uštede na proizvodu od 100 dinara znači da ste uštedeli 3%. Ovaj procenat uštede prenesen na prosečnu potrošnju kućanstva (koja je vrednost nešto preko 30.000 din) znači uštedu od preko 1.000 dinara mesečno. Ako to ulažete mesečno u dodatnu penziju (mesečno po 1.000 dinara) za 20 godina možete otkupiti blizu 400.000 dinara.

ISTO,
A
RAZLIČITO

	YUMIS Krem supa od paradajza za tri tanjra, 5 minuta kuvanja	Aleva Krem supa od paradajza za tri tanjra, 5 minuta kuvanja	Centroproizvod Paradajz krem supa od paradajza 3 tanjra, 5 minuta kuvanja	Maggi Juha od rajčice 3 tanjra, 5 minuta kuvanja	Knorr Supa od paradajza 3 porcije, 5 minuta kuvanja
Neto / težina u g	65	59	63	60	60
Raspon cena u dinarima	27,33 do 30,67	51,55 do 61	55,33 do 72,00	80,84 do 94,98	69,64 do 74,55
Osnovni sastojci: paradajz prah sušeno povrće biljna mast kukuruzni škrob šećer aditivi mogući alergeni mleko jaja soja u tragovima	Paradajz prah min. 26%, kukuruzni škrob, kuhinjska so, biljna mast, šećer, sušeno povrće, pojačivač arome E 621, začini	Sušeno povrće 30% (paradajz prah 29%, celer), kukuruzni škrob, kuhinjska so, pšenično brašno, šećer, hidrogenizovana biljna mast, začini 4% (crni luk u prahu, selen, beli biber, bosiljak, peršun list), pojačivači aroma (mononatrijum-glutamin, dinatrijum-5-ribonukleotidi), krompirov škrob. mogući alergeni; pšenično brašno, celer	Paradajz u prahu min. 26%, kukuruzni škrob, pšenično brašno, kuhinjska so, hidrogenizovana biljna mast, šećer, sušeno povrće 4% (cvekla, crni luk), pojačivači aroma (mononatrijum-L-glutaminat, dinatrijum-inozitat, maltodekstrin, začini, arome, limunska kiselina)	Sušeno povrće 34% (paradajz u prahu, crni luk, celer), krompirov škrob, šećer, jodirana so (11,4%), pšenično brašno, biljna masnoća, maltodekstrin, pojačivač arome E 621 (2,5%), mleveni beli biber, aroma lovora. Proizvod može sadržati mleko, jaja i soju u tragovima. Proizvod sadrži gluten.	Dehidrirano povrće (koncentrat paradajza 26%, koncentrat cvekle), pšenično brašno, kukuruzni škrob, šećer, so, bopoljivač ukusa (mononatrijum glutaminat, dinatrijum inozinat i dinatrijum guanilat), biljno ulje, začini (koncentrat belog luka, ekstrat paprike, seme celera, koren selena, beli biber), biljna mast, zgušnjivač E 412, arome, limunska kiselina, ekstrat kvasca, dekstroza.